

АНОРМАТИВИ У СТРУКТУРІ ПРОСТОГО РЕЧЕННЯ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ДРУКОВАНИХ ЗМІ)

Систематизовано різнотипні синтаксичні аномативи, вилучені з газет, та запропоновано шляхи їх усунення. Простежено частотність кожного типу помилок і ступінь їхнього лінгворизику у процесі редагування.

Систематизированы различные синтаксические аномативы, изъяты из газет, и предложены пути их устранения. Определена частотность каждого типа ошибок и степень их лингвориска в процессе редактирования.

In the article the polytypic abnormities from the newspapers are systemized, and the ways of improvement are suggested. The frequency of every type of mistake as well as the level of linguistic risk in the process of editing is traced.

Ключові слова: мовна норма, мовна помилка (анорматив), синтаксична норма, синтаксична помилка.

Ключевые слова: языковая норма, языковая ошибка (анорматив), синтаксическая норма, синтаксическая ошибка.

Key words: linguistic norms, linguistic mistake (abnormity), syntactic norms, syntactic mistake.

Постановка наукової проблеми та її значення. Мовна культура періодичних видань – один із важливих показників рівня видавничої справи в державі. На жаль, чимало друкованих ЗМІ не відповідають критеріям грамотності. У зв'язку з цим потреба вдосконалити процес редагування, підвищити рівень мовної культури в сучасній періодиці набуває особливої актуальності.

Аналіз останніх досліджень із цієї проблеми. Журналістські помилки ґрунтовно вивчають А. О. Капелюшний [2] та Т. Г. Бондаренко [1]. Дослідники зробили спроби системного опису феномена помилки, простежили типологічні ознаки ненормативних одиниць, з'ясували причини виникнення помилок різних типів тощо.

Формулювання мети та завдань статті. Метою пропонованого дослідження передбачено систематизувати помилки у структурі

простого речення та окреслити частотність помилок кожного типу у процесі редагування журналістських повідомлень.

Аналізований фактаж дібрано із всеукраїнської газети «День», а також газет «Луцький замок» (м. Луцьк, Волинська область), «Край Кам'янецький», «Фортеця», «Кам'янець-Подільський вісник» (м. Кам'янець-Подільський, Хмельницька область). У посиланнях на ці видання використано умовні скорочення відповідно Д, ЛЗ, КК, Ф, КПВ, а далі вказано дату виходу номера та сторінку, де засвідчено помилку.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Мовний матеріал, вилучений із газет, відбиває велику частотність різнотипних помилок у структурі простого речення. Випадки ненормативного узгодження присудка з підметом найчастіше трапляються в текстах газети «День». Наприклад, речення *У Північній Африці наступ угруповання Роммеля захлинулося* (Д 20.06.09, 4), *Кількість затриманих або знищених ворожих агентів... збільшилося* (Д 20.06.09, 4), *Декілька років тому поява на «Інтері» ток-шоу Шустера «Свобода слова» стало дійсно потужним свідченням свободи слова в Україні* (Д 16.05.09, 8) засвідчують помилки у виборі роду присудків (треба: *наступ захлинувся, кількість збільшилася, поява стала*). Очевидно, форма середнього роду присудків зумовлена впливом російської мови, пор.: *наступление захлебнулось, количество увеличилось, появление стало*.

На сторінках газети «День» помилки у виборі числової форми присудка виникають, як правило, тоді, коли підмет виражений іменником зі збірним значенням: *Бізнес вже намагалися* (треба: *намагався*) *організувати діалог з владою стосовно нового варіанту «спроценки»* (Д 14.04.11, 2); коли в реченні представлено однорідні підмети: *По тривалості життя в Україні перше місце займає* (треба: *займають*) *Тернопільська, Чернівецька області та Київ, а найгірші місця займає* (треба: *займають*) *Чернігівська, Донецька й Житомирська* (Д 16.06.09, 19). Відсутнє узгодження однорідних підметів із присудком і в реченні *На засіданні РНБО нова військова доктрина і основи стратегії національної безпеки країни буде розглянуто* (треба: *будуть розглянуті*) *вже до кінця місяця* (Д 14.04.11, 4); з іншого погляду, тут можна говорити про порушення норм керування у підрядному словосполученні: залежні від головного члена односкладного речення іменники повинні мати форму

знахідного відмінка (*нову військову доктрину й основи стратегії національної безпеки країни буде розглянуто*).

У газеті «День» помилки у виборі форми числа присудка трапляються й тоді, коли підмет одиничний і збірного значення не має (очевидно, анормативи виникли при складанні тексту): *Минулого року Україна отримали* (треба: *отримала*) *12 млрд. доларів зовнішніх інвестицій* (Д 16.05.09, 30); *Після довгих консультацій парламентарії ухвалила* (треба: *ухвалили*) *постанову про розслідування франкфуртських пригод Юрія Луценка* (Д 16.05.09, 2); *Головним завданням російських політиків на таких ток-шоу в основному були* (треба: *була*) *дискредитація України під різноманітними соусами* (Д 16.05.09, 8); *Саме вони мало б* (треба: *мали б*) *найпершими «ловити» позитивні сигнали* (Д 14.02.09, 6) тощо. Як помилки складання можна кваліфікувати і форму дієслова-зв'язки у структурі головного члена односкладного речення у випадку *Глухівську тюрму була* (треба: *було*) *перебудовано за новим проектом* (Д 16.06.09, 7), а також форму іменної частини присудка в конструкції *Вони будуть розкрадання* (треба: *розкрадені*) *і знищені* (Д 16.06.09, 6) тощо. Просте речення *Я і моя дружина, вже 35 років ми співаємо в церковному хорі* (Д 20.06.09, 3) засвідчує невиправдане використання, окрім однорідних підметів *я і дружина*, ще й їхнього займенникового еквівалента *ми*.

У волинській періодиці помилки у виборі числової форми присудка також виникають, як правило, тоді, коли підмет виражений іменником зі збірним значенням: *Союз русинів-українців Словацької Республіки, прослухавши останні диски Маренича, запросили* (треба: *запросив*) *його* (ЛЗ 29.11.07, 13); *Суперник українців з відбору на чемпіонат світу 2010 року – збірна Англії визначилися* (треба: *визначилася*) *з головним тренером* (ЛЗ 20.12.07, 14) тощо. Якщо ж підмет збірного значення не має, то появу анорматива можна пояснити неухважністю автора або складальника: *Людина з якихось причин починає вести себе грубо, агресивно, виходять* (треба: *виходить*) *за рамки пристойності* (ЛЗ 21.02.08, 6); *Порядок державної реєстрації друкованих засобів масової інформації визначаються* (треба: *визначається*) *Законом України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні»* (ЛЗ 20.12.07, 11) і под. У реченні *Частина колишніх засуджених одружилася, мають нормальні сім'ї* (ЛЗ 20.12.07, 5) один з однорідних присудків узгоджується з підметом в однині, інший – у множині.

Помилки у виборі числової чи родової форми присудка кількома прикладами представлено й на сторінках хмельницької періодики: *В рамках фестивалю діятимуть літературна сцена* (КПВ 09.09.2011, 5); *Урочисте закладення храму відбулася 2 травня 1891 року* (КПВ 09.09.2011, 9). Натомість у газетах Хмельниччини надмірну частотність має дієслівна зв'язка *є* у структурі складеного іменного присудка; у більшості випадків її варто уникати: *Досить популярним у ПДАТУ є проведення «Козацьких забав»* (КПВ 09.09.2011, 6); *У планах «Гідності» є чимало цікавих заходів* (КПВ 09.09.2011, 4); *Не цураймося того, що ми є інтелігенція* (КК 09.09.2011, 6); *Великим гріхом є не знати те, що християнин знати повинен!* (КК 09.09.2011, 7); *Поєднання масової фізичної культури та спорту є надійною опорою прекрасного майбутнього нашого району та держави в цілому* (КК 09.09.2011, 1); *Метою робочої поїздки є огляд об'єктів* (КК 09.09.2011, 3) та ін.

Частотність різнотипних синтаксичних помилок зростає у простих ускладнених реченнях. У текстах газети «День» високу частотність мають помилки в реченнях, ускладнених відокремленими поширеними означеннями, зокрема, в узгодженні поширеного означення з іменником у роді, числі чи відмінку: *Так можна однією фразою охарактеризувати виставу «Сон Гафта, переказаний Віктюком», показаних (треба: показану) московським театром «Современник» на гастролях у Киві* (Д 20.06.09, 2); *Згідно з даними самоперепису кримських татар, проведеним (треба: проведеного) національним рухом, у перші півтора роки після висилки померли від позбавлень, холоду та голоду, від хвороб 42,6% народу* (Д 16.05.09, 1); *Двоє студентів факультету іноземних мов – Ігор Омелянчук та Олександра Головченко вперше представляли Україну на щорічному Міжнародному конкурсі з ораторського мистецтва «Відродження й відродження», започаткованого (треба: започаткованому) Спілкою англійської молоді і підтриманого (треба: підтриманому) королевою Великобританії* (Д 20.06.09, 8) тощо.

Випадки ненормативного узгодження з означуваним іменником відокремленого поширеного означення виявлено й на сторінках газети «Луцький замок»: *Під час роботи виставки, присвяченій (треба: присвяченої) міжнародному Дню студента, були укладені угоди* (ЛЗ 22.11.07, 2) тощо.

У газеті «День» простежено випадки ненормативного розміщення відокремленого поширеного означення щодо

означуваного іменника. Так, у реченні *Біля Тиханьської абатської церкви сьогодні споруджено пам'ятник королю Андрашу та його дружині, українській княгині Анастасії, відкритий стараннями Тиханського місцевого самоврядування* (Д 20.06.09, 3) поширене означення від означуваного іменника *пам'ятник* відділене іншими словами. Після редагування речення може набути, наприклад, такого вигляду: *Біля Тиханьської абатської церкви стараннями місцевого самоврядування споруджено пам'ятник королю Андрашу та його дружині, українській княгині Анастасії. Конструкція Наша держава слабка, ми пережили безліч економічних стресів, і виробили певний тип адаптації всіх суб'єктів підприємництва, вищий, ніж у інших країнах* (Д 19.06.09, 6) набуде більш прозорої структури, якщо сегмент *вищий, ніж в інших країнах* перемістити, поставивши його поруч із означуваним іменником: *Наша держава слабка, ми пережили безліч економічних стресів і виробили певний, вищий, ніж в інших країнах, тип адаптації всіх суб'єктів підприємництва.*

На сторінках газети «День» можливі й інші помилки у структурі відокремленого поширеного означення. Так, у реченні *Два роки тривала робота над атласом-довідником «Львів сакральний: релігійні об'єкти на мапі міста», впорядкованим на замовлення управління культури та туризму Львівської міської ради випускник Українського католицького університету, автор численних публікацій на релігійно-церковну тематику, а ще – екскурсовод, інструктор із туризму, екології та краєзнавства Тарас Гринчишин* (Д 20.06.09, 2) у структурі надто громіздкого дієприкметникового звороту порушено норму керування: дієприкметник *впорядкованим* вимагає від залежного іменника та препозитивних прикладок форми орудного відмінка однини. Більшій прозорості реченню можна надати, якщо відокремлене поширене означення замінити підрядним означальним реченням: *Два роки тривала робота над атласом-довідником «Львів сакральний: релігійні об'єкти на мапі міста», який на замовлення управління культури та туризму Львівської міської ради впорядкував Тарас Гринчишин, випускник Українського католицького університету, автор численних публікацій на релігійно-церковну тематику, а ще – екскурсовод, інструктор із туризму, екології та краєзнавства.*

Імовірність виникнення помилки зростає й у простих реченнях, ускладнених відокремленими поширеними обставинами. Згідно з синтаксичною нормою, дієприслівникові звороти в таких реченнях,

виражаючи додаткову дію, відносяться як до дієслова-присудка, так і до підмета, тобто виконавець основної і другорядної дії спільний [3, с. 287]. Багато випадків порушення цієї норми виявлено, наприклад, на сторінках «Луцького замку»: *Спілкуючись із цими дітьми, у мене склалося враження* (ЛЗ 24.04.08, 2); *Перевіривши документацію МРЕВ, посвідчення під таким номером і серією не виявлене* (ЛЗ 06.12.07, 4); *Аналізуючи ситуацію, виникає безліч запитань* (ЛЗ 22.11.07, 4); *Вигравши 100 % чотири раунди, у всіх інших в принципі була рівна боротьба* (ЛЗ 13.12.07, 13); *Дивлячись на цих дітлахів, у мене виникло запитання* (ЛЗ 20.12.07, 4) та ін.

Помилки в реченнях із відокремленими поширеними обставинами знайдено й на сторінках хмельницької періодики: *Рішенням виконавчого комітету затверджено щомісячну батьківську плату за навчання, встановивши єдиний стандарт оплати навчання* (КК 09.09.2011, 3) та ін. Анормативи допущено й у відокремлених конструкціях, оформлених за зразком поширених обставин, у таких випадках: *Враховуючи вік кам'янецьких мереж, аварійні ситуації трапляються доволі часто* (КПВ 09.09.2011, 3) – контексту відповідає б конструкція із прийменниками *зважаючи на, з огляду на*; *Дякуючи Михайлу Сімашкевичу, депутату обласної ради Володимиру Мельнику, депутату міської ради Валерію Слободяну, іншим меценатам відновлено танцювальний майданчик* (КПВ 09.09.2011, 5) – контексту відповідає б конструкція із прийменником *завдяки*; *Зважаючи на специфічність пацієнтів, які не здатні до самообслуговування, білизна на пацієнтах також чиста* (КПВ 09.09.2011, 7) – замість *зважаючи на* треба використати прийменник *незважаючи на* тощо.

Багато помилок у реченнях із відокремленими поширеними обставинами простежено в газеті «День». Наприклад, конструкцію *Дивлячись на певну фотографію, виникає відчуття азарту, коли хочеться побачити ще і ще одне фото* (Д 14.02.09, 6) можна відредагувати так: *Дивлячись на деякі фотографії, я відчував бажання побачити ще й інші світлини*. У випадку *Працюючи з вовною, проходить втома, забуваєш про час* (Д 12.02.09, 2) відокремлену обставину можна замінити підрядним обставинним реченням: *Коли працюєш із вовною, проходить втома, забуваєш про час*. Подібного редагування потребує конструкція *Загальна кількість національних самоврядних органів українців зросла до дванадцяти, суттєво розширивши свою географію* (Д 20.06.09, 3), де

дієприслівниковий зворот помилково пов'язано з підметом *кількість*: *Національні самоврядні органи українців, кількість яких зросла до дванадцяти, суттєво розширили свою географію. При редагуванні речення Переїхавши 2006 року з Харкова до Києва та ввійшовши до штату солістів Національної філармонії, співачку було відзначено званням «Заслуженої артистки України» (Д 21.04.11, 7) додаток співачку варто переоформити на підмет: Переїхавши 2006 року з Харкова до Києва та ввійшовши до штату солістів Національної філармонії, співачка була відзначена званням заслуженої артистки України.*

Натомість виявлено лише одну помилку у простому реченні, ускладненому відокремленим додатком. Так, у фрагменті з газети «День» *Віктор Ющенко сьогодні – це один із політиків, який на відміну від інших, зовсім не турбується про свій рейтинг, а ухвалює непопулярні, але потрібні для України рішення, на відміну від цілого ряду політиків-популістів (Д 13.02.09, 4) простежено невиправдане повторення відокремлених додатків із сегментом на відміну від. У процесі редагування речення може набутися, наприклад, такого вигляду: Віктор Ющенко – це один із політиків, який, на відміну від ряду популістів, зовсім не турбується про свій рейтинг, а ухвалює непопулярні, але потрібні для України рішення.*

На рівні простого речення високою частотністю відзначено аномалії, пов'язані з неправильним утворенням ряду однорідних членів речення. Такі конструкції мають в собі ознаки логічної помилки. Найбільшу кількість їх виявлено на сторінках газети «День»: *Потім до них приєдналися вчителі, лікарі, молодь (Д 14.04.11, 2); «Криза зупиняється тоді, коли всі суб'єкти перестають боятися, а стискають свою економіку – особисту, юридичну – будь то підприємець, працівник або домашнє господарство» (Д 16.06.09, 6); Під одним брендом «Венеційське бієнале» об'єднали сучасне мистецтво, театр, архітектуру, кінофестиваль і фестиваль реклами (Д 16.06.09, 20); Тут уже чекають ридуючі натовпи, пісні, прокляття царизму, осанна скасування кріпацтва, розпрягають квадригу, самі тягнуть катафалк із труною набережною Дніпра, маніфестації по всьому Києві (Д 16.05.09, 7); Знову – пісні, прокляття, студенти, чорні лаврські ченці, вірші, тополиний пух, непритомність, маніфестації містом (Д 16.05.09, 7); Ольга малює природу – пейзажі, квіткові*

поля, сірий дощовий день і залиті сонячним світлом галявини, засніжені гори та алеї осінніх дерев (Д 20.06.09, 2) та ін.

Анормативи, пов'язані з неправильним утворенням ряду однорідних членів речення, зрідка трапляються на сторінках хмельницької періодики: *Кам'яччани знову посіли перше місце, кубок і золоті медалі* (КПВ 09.09.2011, 6); *Від плати за навчання звільнені діти пільгових категорій, сироти, інваліди, постраждалих внаслідок аварії на ЧАЕС* (КПВ 09.09.2011, 3); *Ознайомилася з їхніми справами, проблемами, шляхами їх вирішення, напрямами роботи та перспективами розвитку* (КК 09.09.2011, 1) тощо.

Не відповідають синтаксичній нормі речення, ускладнені кількома групами однорідних членів, кожна з яких організована тим же сурядним сполучником: *У суботу, 24 листопада, у День пам'яті жертв голодомору та політичних репресій, тисячі лучан та делегації від міст та сіл районів області скорботною ходою та жалобним мітингом нагадали про ще одну багатостраждальну сторінку українського народу* (ЛЗ 29.11.07, 1); *Це – ті області реформ, які будуть підтримуватися згадуваними мною структурами: перш за все Комісією Україна – НАТО, а також спільними робочими групами, а також Процесом планування та підтримки сил* (Д 21.04.11, 3); *У ній загинули польський президент Лех Качинський і ще 87 пасажирів і 8 членів екіпажу* (Д 21.04.11, 3) тощо.

У газеті «Край Кам'янецький» відзначено випадки порушення усталеного порядку слів: *Завітала Ніна Францівна в сільську школу* (КК 09.09.2011, 1), *Дуже вже любить їх вирощувати завідувача* (КК 09.09.2011, 1), *Побувала перший заступник і в сільській раді та бібліотеці* (КК 09.09.2011, 1) тощо, а в газеті «Фортеця» з порушенням норми використано прикладку в конструкції *У Кам'янці-Подільському місті має випадкові заробітки* (Ф 08.09.2011, 18). Ще частіше порушення звичного порядку слів трапляється на сторінках газети «День». Так, у реченнях *Якщо Польщі сказали, що у її чотирьох містах будуть відбуватися матчі чемпіонату Європи, то в нас тільки йшлося тепер про Київ* (Д 16.05.09, 8), *Українська греко-католицька церква досі для багатьох характеризується як така, що первісно тільки побутувала на західно-українських теренах* (Д 20.06.09, 1) варто перемістити частку *тільки: йшлося тепер тільки про Київ, побутувала тільки на західноукраїнських теренах*. Для адекватного сприйняття читачем змісту речення *Як раз під час біснале відбувався аукціон сучасного російського й українського*

мистецтва у Лондоні (Д 19.06.09, 20) варто перемістити обставину місця: *Якраз під час бієнале у Лондоні відбувався аукціон сучасного російського й українського мистецтва та ін.*

Недоречне порушення усталеного порядку слів, а також невинуватене ускладнення речень вставленими одиницями в газеті «День» простежено в такому фрагменті тексту: *Якщо результатом нашого з вами спілкування віртуального буде те, що ми (обидва) постараємося глибше поринути саме в періоджерела часів минулих, то воно (таке спілкування) ВІДБУЛОСЯ, тобто було воно, безперечно, на користь. Якщо ж результатом його виявиться лише якесь самозадоволення (вельми і вельми завжди уявне!) кожного правотою власною, то було воно, ясно, лише марним* (Д 16.05.09, 8).

У випадку *Через декілька днів, 9 листопада, на цій же площі відбулося прокляття Івана мазепи, так звана анафема, у соборній Миколаївській церкві у присутності царя, урядників та великої кількості народу, зігнаного для споглядання церемонії церковного прокляття Івана Мазепи та його соратників* (Д 19.06.09, 7) доречно перемістити окремі сегменти із другорядними членами, а також опустити дієприкметниковий зворот, який лише ускладнює структуру речення і є семантично порожнім: *Через декілька днів, 9 листопада, на цій же площі, у соборній Миколаївській церкві, у присутності царя, урядників та великої кількості спеціально зігнаного народу відбулося прокляття Івана Мазепи, так звана анафема.*

Отже, в текстах аналізованих друкованих ЗМІ на рівні простого речення найвищу частотність мають помилки, пов'язані з головними членами речення, випадки ненормативного вживання однорідних членів речення та відокремлених поширених обставин.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

1. **Бондаренко Т. Г.** Типологія мовних помилок та їх усунення під час редагування журналістських матеріалів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.01.08 «Журналістика» / Т. Г. Бондаренко. – К., 2003. – 18 с.
2. **Капелюшний А. О.** Стилїстика й редагування. Практичний словник-довідник журналіста / А. О. Капелюшний. – Л.: ПАІС, 2002. – 576 с.
3. **Сучасна українська мова: [підручник]** / за ред. О. Д. Пономарева. – К.: Либідь, 1997. – 400 с.